

Igor Stojanović

SKEPTICIZAM I SEMANTIČKI EKSTERNALIZAM

APSTRAKT: Tezu o odnosu jezika i sveta po kojoj su značenja referirajućih termina određena njihovim uročnim odnosima sa objektima na koje referiraju je u savremenoj literaturi o skepticizmu razvijena u moćnu antiskeptičku strategiju. Nedostatak konsenzusa o uspešnosti ove strategije je, u velikoj meri, posledica prividne cirkularnosti argumenata na koje se ona oslanja. Moj cilj je da pokažem da ovi argumenti nisu cirkularni. Ovo činim naglašavanjem nezavisne teorijske podrške koju imaju semantički eksternalizam i diskvotacioni princip na kojima se premise relevantnih argumenata zasnivaju. Kako bih razjasnio prirodu izvora utiska da su ovi argumenti cirkularni, i odbranio tezu da ovaj utisak vara, izvodim implikacije njihove uspešnosti na razumevanje odnosa između određene vrste globalnih skeptičkih hipoteza i jezika koji se koristi za njihovo formulisanje. Najznačajnija među njima je implikacija da je skeptik sprečen u formulisanju relevantnih scenarija nedostatkom pojmovnih resursa, što je, ako je analiza koju nudi semantički eksternalizam adekvatna, posledica prirode odnosa između jezika i stvarnosti.

KLJUČNE REČI: Hilari Putnam, skepticizam, semantički eksternalizam, diskvotacioni princip, teorije referiranja.

U ovom radu ću razmatrati klasu antiskeptičkih argumenata koji se zasnivaju na implikacijama teze koja se u literaturi naziva semantičkim eksternalizmom (kada se naglašava njen aspekt koji je u vezi sa teorijom značenja) ili eksternalizmom sadržaja (zbog njene uloge u teorijama o sadržaju intencionalnih stanja) (Lau & Deutsch 2002).

U prvom odeljku ću precizirati strukturu skeptičkih argumenata na koje se pomenuti antiskeptički argumenti odnose i formulisati disjunktivnu verziju antiskeptičkog argumenta na osnovu semantičkog eksternalizma. Ova verzija je plauzibilna, i u literaturi često eksplicirana (Brueckner, 2004: odeljak 2 i Brueckner 1986), rekonstrukcija relevantnog Patnamovog razmatranja koje je poslužilo kao inspiracija i prototip za razvoj ove antiskeptičke strategije iako ga Patnam nije zamislio prevažodno kao

sredstvo za opovrgavanje skepticizma već kao deo analize odnosa između jezika, misli i stvarnosti (Putnam 1981). Problem sa ovim argumentom je što nas ne vodi do traženog zaključka. Ako se ojača premisom koja ga čini dovoljno jakim da podrži antiskeptički zaključak i koja, na prvi pogled, može delovati vrlo prihvatljivo, kratka analiza pokazuje da, bez dodatne argumentacije njoj u prilog, imamo razloga da verujemo u njenu istinitost samo ako imamo razloga da verujemo i u istinitost zaključka ovog argumenta tako da nam argument ne može ponuditi dodatne razloge za prihvatanje njegovog zaključka¹.

U drugom odeljku ću izložiti primere ove strategije koje Brikner naziva jednostavnim argumentima (Brueckner 2004: odeljak 3 i Brueckner 1992). Prednost ovih argumenata u odnosu na disjunktivnu verziju je što bar nije očigledno da uključuju PP. Ipak, i ovi argumenti ostavljaju utisak neopravdanosti prihvatanja njihovih ključnih premisa. Ovaj utisak se može pokazati kao pogrešan ukoliko se ispostavi da njihove premise možemo znati *a priori* što Brikner i pokušava da uradi. Nastojacu da u svom prikazu naglasim odnose između premisa i zaključaka ovih argumenata kako bih pokazao koje opcije su dostupne nekome kome je predložen ovaj argument i ko je prinuđen da prihvati njegovu validnost. Zaključicu, pošto su argumenti očigledno validni, a i teza da su njihove premise saznatljive *a priori* ima znatnu podršku koju crpi iz renomiranih teorija u filozofiji jezika i filozofiji duha, da su, ukoliko su ove teorije ispravne, argumenti i zdravi odnosno da uspešno ustanovljavaju antiskeptički zaključak.

U poslednjem odeljku ću pokušati da objasnim činjenicu da i filozofi koji brane ove argumente, posvećuju veliki deo svojih razmatranja veoma upornom utisku koji se javlja kod prvog susreta sa njima, da nešto u njima sigurno nije u redu, iako nije jasno šta. Smatram da Antoni Brikner i Grejm Forbs (DeRose & Warfield 1999: poglavlja 3 i 4) nude uspešne odbrane ove antiskeptičke strategije od pokušaja konkretizovanja pomenute kritike ali mislim da je ostao otvoren prostor za manje formalno objašnjenje uzroka upornog utiska da je argument vrsta trika ili da na neki način uključuje vrlo grub PP. Pokušacu da ponudim takvo objašnjenje kao i odgovor na to zašto je taj utisak pogrešan i zašto su ovi argumenti, iako vrlo jednostavni, zaista uspešni u razoružavanju jedne od centralnih skeptičkih strategija, bar u jednoj od njenih uticajnih formi. Ovo objašnjenje će ponuditi i dodatnu podršku Forbsovoj sugestiji da razumevanje ovih argumenata, iako nudi odgovor na skeptički argument, na nov način ukazuje na granice dometa našeg saznanja (De Rose & Warfield: poglavlje 4, odeljak 3).

---

1 Pošto će pitanje da li su verzije argumenata koje ću u tekstu razmatrati podložne ovoj kritici biti jedno od centralnih, u nastavku ću koristiti latinski izraz '*Petito principii*' odnosno skraćenicu 'PP', koji odgovara engleskom 'begging the question' za referiranje na relevantnu karakteristiku.

Skeptički i disjunktivni antiskeptički argument

Jedan od najpoznatijih skeptičkih argumenata u istoriji filozofije je argument iz Dekartovih *Meditacija* u kom je u prvom planu mogućnost radikalne obmane od strane veoma moćnog zlog demona (Descartes 1996). Ovaj argument se izdvaja od drugih koje Dekart razmatra u istom tekstu po svojoj sveobuhvatnosti. Argument nam skreće pažnju na scenario u kome spoljašnji svet kakvim smatramo da ga poznajemo ne postoji. Takođe, moje telo ne postoji. Sve što postoji je moj um i zli demon koji u meni izaziva utiske identične onima koje imam u svakodnevnom iskustvu. Srž argumenta je u ukazivanju na činjenicu da nemamo način da utvrdimo da li se nalazimo u takvoj situaciji ili smo, u skladu sa našim uobičajenim verovanjima, otelotvoreni subjekti koji interaguju sa svakodnevnom svetom stolova, kamina, drveća i ostalih materijalnih objekata. U obe situacije je naše iskustvo identično tako da na osnovu njega ne možemo da ih razlikujemo. Ova mogućnost dovodi u pitanje naše znanje na radikalniji način nego što to čini, na primer, ukazivanje na mogućnost da sanjamo, zato što mogućnost da sanjamo ne dovodi u pitanje naša veoma opšta verovanja poput onog da drveni predmeti postoje pošto je san u izvesnoj meri oblikovan prema iskustvima koje imamo u budnom stanju. U scenariju sa zlim demonom, sa druge strane, sva verovanja koja imamo, ne samo o karakteristikama spoljašnjih objekata i našim interakcijama sa njima, već i o njihovom postojanju, su pogrešna.

Pošto je u savremenoj filozofiji materijalizam stekao veliku popularnost, argument sa zlim demonom bi mogla da ugrozi teza da je naše bestelesno postojanje nemoguće. Ukoliko je ovo tačno, scenario sa zlim demonom ne opisuje moguću situaciju.² Savremena verzija argumenta koristi scenario koji je otporan na ovakvu materijalističku kritiku, u kome umesto zlog demona koji direktno interaguje sa našim duhom, imamo posla sa neuronaučnikom koji uz pomoć veoma sofisticirane tehnologije snabdeva mozgove u teglama potrebnim nutrijentima i stimulacijama koje nakon što ih mozak obradi daju potpuno isti rezultat na planu iskustva kakav daje primanje nadražaja preko čulnih organa u svetu kakav verujemo da nastanjujemo. Dakle, mi u svetu ovog neuronaučnika nemamo tela već smo samo mozgovi koji su 'hranjeni' utiscima koje neuronaučnik generiše uz pomoć svoje tehnologije i čiji sadržaj određuje po sopstvenom nahođenju. Kada imamo utisak da se ispred nas nalazi crvena stolica to je zato što neuronaučnik posredstvom računara našem mozgu šalje signale koju mozak interpretira kao vizuelni doživljaj prisustva stolice u neposrednoj blizini.

Ovaj scenario dopušta formiranje različitih varijacija. Možda nas je neuronaučnik oteo u 'običnom' svetu u nekom periodu našeg života, izvadio mozgove iz naših tela i obrisao samo sećanja na otmicu. Možda je to učinio velikom broju subjekata. Mož-

---

2 Da li se ovde radi o logičkom, metafizičkom ili fizičkom modalitetu, zavisi od konkretne verzije materijalističke teze.

da svaki mozak snabdeva drugačijim informacijama tako da su životi koji različiti mozgovi žive potpuno međusobno izolovani. Sa druge strane, možda snabdeva sve mozgove informacijama o istoj 'realnosti' tako da naši mozgovi u izvesnom smislu dele istu 'realnost', samo što nismo povezani sa njom i međusobno na način na koji mislimo da jesmo (nemamo tela a nema ni materijalnih objekata). U nastavku ću se fokusirati samo na jednu verziju ove vrste skeptičkog scenarija. To je verzija koju Patnam izdvaja u svom razmatranju semantičkog eksternalizma (Putnam 1981) a na koju se fokusirala i čitava diskusija o korišćenju semantičkog eksternalizma u anti-skeptičke svrhe koju je pokrenulo Patnamovo razmatranje.

U ovoj verziji sve što postoji u univerzumu je računarski sistem koji je povezan sa velikim brojem tegli sa mozgovima i koji mozgove snabdeva informacijama (ekvivalent čulnih organa) i od njih prima informacije (ekvivalent motornih telesnih reakcija). Ovaj sistem postoji oduvek i nema neuronaučnika koji ga kontroliše već se samostalno održava i virtuelni svet u kom ovi mozgovi učestvuju poseduje konzistentnost za svaki od mozgova a takođe je i usklađen između različitih mozgova tako da u izvesnom smislu svi mozgovi 'nastanjuju' isti svet. U nastavku ću bilo koji takav mozak nazivati MUP³.

Skeptik može da iskoristi mogućnost da je ovaj scenario aktuelizovan za formiranje argumenta koji negira da posedujemo znanje o spoljašnjem svetu. Argument skeptika je vrlo jednostavan i može se predstaviti na sledeći način:

1. Ako znaš P, onda znaš da nisi MUP.

2. Ne znaš da nisi MUP.

Dakle 3. Ne znaš P. (iz 1. i 2.)

Argument je očigledno validan što implicira da njegova uspešnost u ustanovljavanju istinitosti zaključka zavisi od istinosne vrednosti premisa.

Na mestu P može stajati bilo koji iskaz o spoljašnjem svetu poput "Ispred mene je sto." ili "Imam dve ruke." Premisa 1 je zasnovana na principu da je *znanje zatvoreno u odnosu na poznatu deduktivnu implikaciju* (u nastavku PDZ⁴): Ako znam P i znam da P implicira Q, onda znam Q. Ako je P iskaz kojim tvrdim da imam dve ruke, taj iskaz svakako nije kompatibilan sa iskazom da sam MUP, pošto, ako sam MUP, nema ruku u univerzumu u kom se nalazim, samo mozgova, tegli i super-računara. Ovo znači da iskaz P implicira negaciju iskaza 'Ja sam MUP.' Pošto mi je ta implikacija poznata, ako znam P onda znam da nisam MUP na čemu se zasniva tvrdnja izražena u prvoj premisi.

Premisa 2 se zasniva na ideji koju sam sugerisao prilikom iznošenja teze o zlom demonu. Ako bih mogao da imam potpuno identično iskustvo i u slučaju da sam MUP, to znači da moje iskustvo ne može da opravda moje verovanje da nisam MUP.

3 Skrećeno od 'mozak u posudi'.

4 Od 'princip deduktivne zatvorenosti znanja'.

Antiskeptička strategija se može izgraditi na osporavanju jedne od ove dve premise. Osporavanje prve premise uključuje negiranje ili ograničavanje primene PDZ. Ova strategija je prisutna u literaturi ali se ovde njom neću baviti.⁵

Strategija zasnovana na semantičkom eksternalizmu se fokusira na drugu premisu.

Uverljivost druge premise je posledica određene slike o istinosnim uslovima naših iskaza ili sadržaja mentalnih stanja koja su izražena datim iskazima. Tako iskaz 'Ispred mene je mačka.', po ovoj slici, ima iste istinosne uslove u normalnom kontekstu⁶ kao i u kontekstu u kom se nalazi MUP (u nastavku MUP-kontekst). Ovo implicira da, ako su u normalnom kontekstu ti istinosni uslovi zadovoljeni (pošto se ispred mene zaista nalazi mačka), u MUP-kontekstu oni to nisu, pošto se ispred MUP ne nalazi ništa sem mehanizma za interakciju sa mozgom u tegli. Slično važi i za sadržaj misli koji je izražen tim iskazom. Po ovoj slici, u oba slučaja sadržaj je isti, samo što u normalnom kontekstu uspešno reprezentuje stvarnost dok u MUP-kontekstu to ne čini.

Semantički eksternalizam, odnosno eksternalizam sadržaja nudi veoma drugačiju sliku. Ova teorija je potkrepljena misaonim eksperimentima koji uključuju razmatranja o tome šta je potrebno da bi naše misli predstavljale određene objekte iz stvarnosti i kako reči nekog jezika referiraju na takve objekte. Jedan od Patnamovih eksperimenata opisuje mogućnost da bića na udaljenoj planeti na kojoj nema drveća i koja nemaju kontakt sa drugim civilizacijama naiđu na mrlju koja ima oblik identičan nekoj slici drveta na našoj planeti (Putnam 1981:3-4). Pitanje je da li ta mrlja predstavlja drvo na bilo koji način. Odgovor je negativan. Isto važi i za sliku u umu koju stanovnici te planete mogu da formiraju usled iskustva posmatranja te mrlje i njenog prizivanja u sećanju. Da bi nešto bilo reprezentacija nekog objekta potrebno je da stoji u odgovarajućem uzročnom odnosu sa tim objektom ma koliko taj odnos bio posredan. Na primer, da Vinčijeva slika nekog drveta koju je naslikao na osnovu sećanja stoji u veoma posrednoj vezi sa bilo kojim drvetom na našoj planeti ali je odgovarajuća vrsta veze ipak prisutna i ona čini mogućom takvo predstavljanje drveta. Čak i u slučaju da su neurološki procesi u mozgu nekog od pomenutih vanzemaljaca identični onima koje čovek ima dok zamišlja drvo, vanzemaljac, po ovoj teoriji, ne zamišlja drvo. Glavna teza semantičkog eksternalizma koja je motivisana ovakvim razmatranjima, jeste da je značenje referirajućih izraza nekog jezika određeno odgovarajućim uzročnim vezama između upotreba tih izraza i objekata na koje oni referiraju. Eksternalizam sadržaja je teza ekvivalentna ovoj semantičkoj, ali na nivou sadržaja naših misli. Po

5 Selekcija literature koja se bavi ovom strategijom se može naci u DeRose & Warfield, *Scepticism: A Contemporary Reader*, passim i posebno u poglavljima 8-10 o relevantnim alternativama i negiranju zatvorenosti. Cf. Luper, 'Epistemic Closure'.

6 Pod normalnim kontekstom ću u tekstu smatrati svet u kom bića sa funkcionalnim telesnim organima (ne samo mozgom) interaguju sa materijalnim objektima na način na koji mi to obično smatramo da je slučaj u našem svetu.

njoj je ono što naše misli predstavljaju određeno odgovarajućim uzročnim vezama između nas i realnosti na koju se te misli odnose.

Ukoliko sada ove teze primenimo na analizu situacije u kojoj se nalaze ljudi u normalnom kontekstu i MUP u MUP-kontekstu, možemo videti da prethodno izložena slika o odnosu između iskaza ili sadržaja misli u ta dva konteksta (po kojoj su oni istovetni) ne može da se održi. Razlog zašto smo smatrali da su iste misli izražene iskazom ‘Ispred mene je mačka.’ u oba konteksta je taj što smo implicitno pretpostavljali da je sadržaj misli u potpunosti određen procesima koji se odvijaju u mozgu, odnosno u svesti. Eksternalistička teza nam pokazuje da to nije slučaj. Reč ‘mačka’ referira na dve različite stvari u ova dva konteksta. U normalnom kontekstu ona referira na životinju. MUP u njegovom kontekstu, sa druge strane, po pretpostavci nema, niti može da ima, bilo kakvu interakciju sa životinjama pošto ih u tom kontekstu nema. Na šta reč ‘mačka’, ako uopšte referira, referira u MUP-kontekstu? Patnam navodi nekoliko mogućnosti:

1. Na mačku-u-slici. Pod ‘slikom’ se ovde podrazumevaju predstave koje MUP ima u iskustvu.
2. Na električne impulse koji stimulišu MUP i u njemu uzrokuju iskustva poput onih koje osoba u normalnom kontekstu ima kada vidi mačku.
3. Na segmente računarskog programa koji su uzročno odgovorni za stimulaciju opisanu u 2. i stoga za iskustva opisana u 1. (Putnam 1981:14)

Brikner primećuje da treća opcija deluje najadekvatnije ako imamo na umu paralelu sa situacijom u kojoj se nalazi osoba u normalnom kontekstu, pošto pomenuta svojstva računarskog programa igraju ulogu u MUP-kontekstu analognu onoj koju mačka igra u normalnom kontekstu (Brueckner 2004: odeljak 2). U nastavku će biti svejedno koja od ovih opcija je najadekvatnija ali ću radi određenosti, kad god je potrebno precizirati na šta reči u MUP-kontekstu referiraju, podrazumevati da se radi o trećoj opciji. U označavanju objekata referencije ću koristiti znak ‘*’, tako da reč ‘mačka’ u MUP-kontekstu referira na mačku*.

Ono što omogućava antiskeptičku strategiju koja je tema ovog rada je upravo razlika u objektu na koji ista reč referira. odnosno u objektu koji je predstavljen u mislima u dva različita konteksta. Argument koji eksplicira ovu ideju ima disjunktivnu formu:

1. Ili sam MUP (koji govori MUP-srpski) ili sam ne-MUP⁷ (koji govori srpski).
2. Ako sam MUP (koji govori MUP-srpski), onda je moj iskaz ‘Ja sam MUP.’ istinit akko sam mozak* u posudi*.
3. Ako sam MUP (koji govori MUP-srpski), onda nisam mozak* u posudi*.
4. Ako sam MUP (koji govori MUP-srpski), onda je moj iskaz ‘Ja sam MUP.’ lažan. (iz 2. i 3.)
5. Ako sam ne-MUP (koji govori srpski), onda je moj iskaz ‘Ja sam MUP.’ istinit akko sam MUP.

7 ‘Ne-MUP’ ovde referira na normalnu osobu u normalnom kontekstu.

6. Ako sam ne-MUP (koji govori srpski), onda je moj iskaz ‘Ja sam MUP.’ lažan. (iz 5.)

7. Moj iskaz ‘Ja sam MUP.’ je lažan. (iz 1., 4. i 6.)

Problem sa 7. je sto se radi o metalingvističkom zaključku koji nam samo govori nešto o jeziku koji upotrebljavamo. Antiskeptiku je potrebno da dodje do zaključka da nije MUP koji govori nešto o stanju stvari u svetu a ne o bilo kom jeziku.

Da bi dosao do željenog zaključka, antiskeptiku je dovoljno da napravi još dva koraka u zaključivanju:

8. Moj iskaz ‘Ja nisam MUP.’ je istinit.

9. Moj iskaz ‘Ja nisam MUP.’ Je istinit akko ja nisam MUP.

Istinitost iskaza 8. Sledi iz istinitosti iskaza 7. ako imamo na umu kako negacija u bilo kom jeziku utiče na istinitost iskaza.

Iskaz 9. je instancijacija principa koji je poznat pod nazivom ‘diskvotacioni princip’. Ovaj princip igra vaznu ulogu u semantičkim teorijama i posebno u deflacionoj teoriji istine (Stoljar & Damjanovic 1997). U ovoj teoriji, princip služi kao objašnjenje funkcije predikata ‘je istinito’. Ovo objašnjenje omogućava razumevanje upotrebe ovog predikata kao načina da se pređe sa iskaza o jeziku na iskaz o stvarnosti što objašnjava naziv principa. Teorija istine koja se oslanja na ovaj princip je deflaciona zato što se, po njoj, iskazom ‘Istina je da je sneg beo.’ ne tvrdi ništa više nego iskazom ‘Sneg je beo.’. Ove teorije imaju istaknutu ulogu u različitim filozofskim oblastima, uključujući metafizičke i teorije o jeziku inspirisane Vitgenštajnom, antirealističke metafizičke teorije, kao i ekspresivističke teorije u metaetici (Blackburn 1998: passim, posebno poglavlje 3). Za temu ovog rada je ova činjenica relevantna zato što je diskvotacioni princip, iako ne uvek eksplicitno, u osnovi svih semantičkih verzija eksternalističkog antiskeptičkog argumenta.⁸ U argumentu koji će zauzeti centralno mesto u narednom odeljku će biti jasno u kojoj meri uspešnost strategije zavisi od statusa diskvotacionog principa. Smatram da će činjenica da ovaj princip ima istaknuto mesto u filozofskim teorijama iz različitih oblasti filozofije obezbediti podršku principu kakvu insistiranje na intuitivnoj prihvatljivosti ideje da ovaj princip znamo *a priori* ne bi moglo samo po sebi da joj pruži. O ovome će biti više reči u nastavku. Za sada je bitno uočiti da u kontekstu disjunktivnog argumenta, premisa 9. deluje kao očigledan PP. To je slučaj zato što je u premisi 2. jasno da istinosni uslovi u MUP-kontekstu za iskaz ‘Ja sam MUP.’ nisu diskvotacioni. Ako je ovo tačno, čini se da se tvrđenje u premisi 9. da oni to jesu zasniva na pretpostavci da se nalazim u normalnom kontekstu, odnosno da nisam MUP a argument upravo to treba da pokaže. Ovo znači da je disjunktivni argument neadekvatan.

8 Pod semantičkim verzijama mislim na verzije koje se oslanjaju u nekoj premisi na eksternalističko razumevanje istinosnih uslova iskaza. Druga klasa verzija je ona koja se oslanja na takvo razumevanje sadržaja misli. Ovim klasama odgovaraju dva pomenuta naziva: ‘semantički eksternalizam’ i ‘eksternalizam sadržaja’.

Jednostavni argumenti

Brikner formuliše dve dodatne verzije argumenta koji se zasnivaju na ovoj strategiji. Kao prednosti ovih verzija u odnosu na disjunktivnu navodi dve karakteristike (Brueckner 2004: odeljak 3). Prvo, ovi argumenti ne uključuju PP na očigledan način poput disjunktivne verzije. Drugo, ovi argumenti ne uključuju specifikaciju objekata na koje izrazi u jeziku koje MUP koristi referiraju. Mislim da su ove dve prednosti manje nego što se na prvi pogled čini. U vezi sa prvom, tačno je da argumenti ne uključuju premise poput premise 2. iz disjunktivnog argumenta, ali u samom početku analize jedne od premisa semantičkog jednostavnog argumenta postaje jasno da bi ona implicirala nešto poput premise 2. pomenutog argumenta, tako da je utisak PP izbegnut samo na prvi pogled.

U vezi sa drugom prednošću, ona se svodi na uštedu vremena oko postuliranja specifičnog objekta referiranja u MUP kontekstu ali i dalje uključuje potrebu da se pretpostavi *neki* takav objekat.⁹ Uz to, ni disjunktivna verzija nije zavisila od specifikovanja konkretnog objekta. Kao mozak* je mogla da posluži bilo koja od Patnamove tri mogućnosti ili neka četvrta. Bitno je naglasiti samo da se radi o onome na šta reč 'mozak' u tom kontekstu referira.

Imajući ovo u vidu, mislim da je najveća prednost Briknerovih jednostavnih argumenata ekonomičnost i preglednost. Ovi argumenti uključuju samo po dve premise od kojih svaka ukazuje na ključne ideje od čijeg prihvatanja ili odbacivanja zavisi uspešnost ovih argumenata i implikacije za druge filozofske teorije koje stoje iza ovih premisa ili za prihvatljivost tvrdnje o *a priori* statusu principa koji ih podupiru. Ova preglednost olakšava uočavanje opcija dostupnih onome ko, suočen sa validnošću ovih argumenata, pokušava da negira njihov zaključak.

Prva verzija jednostavnog argumenta se zasniva na tezi semantičkog eksternalizma i ima sledeću formu:

- (A): 1. Ako sam MUP, moja reč 'drvo' ne referira na drvo.
 2. Moja reč 'drvo' referira na drvo.
 3. Ja nisam MUP. (iz 1. i 2.)

Druga verzija se zasniva na tezi eksternalizma sadržaja intencionalnih mentalnih stanja:

- (B): 1. Ako sam MUP, onda ne mislim da je drveće zeleno.
 2. Mislim da je drveće zeleno.
 3. Ja nisam MUP. (iz 1. i 2.)

Premise ove dve verzije su utemeljene na donekle različitim razmatranjima pa se

9 Pretpostavka da referirajući izrazi ne uspevaju uopšte da referiraju u MUP-kontekstu blokira argument u formi kojoj ću posvetiti najviše pažnje. U ovom radu se neću baviti verzijama koje su otporne na taj problem (a koje su zbog toga izložene drugim potencijalnim primedbama). Primer je prva verzija jednostavnog argumenta koju Brikner modifikuje iz drugih razloga.

mogu dovesti u pitanje na donekle različite načine što je i slučaj u literaturi. Tipično se autori koji brane neku od verzija antiskeptičkog argumenta ove vrste opredele za jedan od ova dva pristupa nakon što izraze oklevanje u pouzdanost drugog zbog mogućih kritika neke od premisa na kojima se razmatrana primena tog pristupa zasniva.¹⁰ Uprkos razlikama u kritikama kojima su izložene ove dve verzije, primetna je njihova sličnost i za potrebe ovog rada će biti dovoljno usmeriti se na jednu od njih. U nastavku ću se, tako, pre svega baviti verzijom (A), iako će moje razmatranje, uz minimalnu modifikaciju, biti primenljivo i na verziju (B).

Argument (A) je validan. Ako je argument validan, skup iskaza čiji su članovi njegove premise i negacija zaključka je nekonzistentan što znači da je najmanje jedan iskaz iz tog skupa lažan. Ukoliko je to negacija zaključka, zaključak je istinit. Ukoliko nije, jedna od premisa je lažna. Da bismo utvrdili šta je slučaj, potrebno je uporediti podršku koju svaki od ovih iskaza ima nezavisno od ovog argumenta. Pre nego što pređem na to pitanje, pozabaviću se utiskom koji se vrlo lako može steći prilikom susreta sa ovim argumentom, da on uključuje PP u nekom obliku.

Pošto se čini da je prva premissa direktna implikacija semantičkog eksternalizma,¹¹ poput premisa 2. i 5. disjunktivne verzije, kao prvi kandidat za ovu kritiku se nameće druga premissa argumenta (A). Za početak, tvrdnja da moja reč 'drvo' referira na drvo implicira da ta moja reč uspešno referira. Opravdanost ove pretpostavke se može dovesti u pitanje. Brikner, motivisan ovom primedbom, nudi modifikovanu verziju argumenta (A):

(A'): 1'. Ako sam MUP onda nije slučaj da, ako moja rec 'drvo' referira, onda ona referira na drvo.

2'. Ako moja rec 'drvo' referira, onda ona referira na drvo.

3. Ja nisam MUP. (iz 1. i 2.).

Korišćenjem kondicionala u premisama ove verzije izbegava se (potencijalno problematična) pretpostavka da moje reči uspešno referiraju, a argument je i dalje validan i vodi nas do željenog zaključka. Međutim, i nakon ove modifikacije, glavni problem sa drugom premisom ostaje. Pretpostavka semantičkog eksternalizma koja stoji iza premise 1' je da u MUP-kontekstu, reči ne referiraju na objekte na koje normalno pretpostavljamo da referiraju. Ako ovo imamo u vidu, može delovati da imam razloga da verujem u istinitost premise 2' samo ako pretpostavim da nisam u MUP-kontekstu odnosno da nisam MUP. Ovo bi, naravno, značilo da pretpostavljam ono što argument treba da pokaže pa bi se pokazalo da argument zaista uključuje PP.

Zastupnici semantičkih antiskeptičkih argumenata poput (A') izbegavaju ovu primedbu tako što pronalaze nezavisne osnove za opravdanje verovanja u premisu 2'.

10 Tako u DeRose & Warfield, *Scepticism: A Contemporary Reader*, Brikner u trećem poglavlju razvija semantičku verziju nakon iznošenja kritike na račun verzije nalik verziji (B), dok Forbs u četvrtom poglavlju čini upravo obrnuto.

11 Utisak ovde možda vara. Vratiti se na prvu premisu u nastavku.

ili ekvivalentnu premisu njihove omiljene verzije argumenta. Standardni pristup je ukazivanje na utemeljenost ove premise na *a priori* razmatranjima. Tvrdnja da reč ‘drvo’, ako uopšte referira, referira na drvo je implikacija istih razmatranja u filozofiji jezika i metafizici kao već pomenuti diskvotacioni princip. Veza između njih je posledica zavisnosti istinosnih uslova nekog iskaza od značenja elementarnih izraza iz kojih se sastoje. Ako smatramo da je iskaz ‘Drvo je zeleno.’ istinit akko je drvo zeleno to će, delom, biti zbog toga što smatramo da reč ‘drvo’ referira na drvo. Već sam ukratko naveo vrstu podrške koju diskvotacioni princip ima u različitim filozofskim teorijama. Ova podrška se, iz upravo pomenutih razloga, prenosi i na premisu 2’ trenutno razmatranog argumenta. Vrsta analize koja vodi usvajanju diskvotacionog principa se ne zasniva na empirijskim razmatranjima već je *a priori* i tiče se odnosa između jezika, predikata ‘je istinito’ i stvarnosti o kojoj govorimo. Sve dok su objekt-jezik i metajezik isti, što je slučaj u našem argumentu, diskvotacioni princip važi.

Pošto se prva premissa ovog argumenta takođe zasniva na *a priori* razmatranjima, poput Patnamovih misaonih eksperimenata, koja su u osnovi semantičkog eksternalizma, prihvatanje *a priori* statusa druge premise bi značilo da imamo na raspolaganju *a priori* argument za ustanovljavanje našeg antiskeptičkog zaključka. Ovaj zaključak ima vrlo snažne epistemičke posledice pošto implicira da posedujemo znanje o jednom od ključnih aspekata prirode našeg okruženja (znanje da se ne nalazimo u MUP-kontekstu). Iz ove dve činjenice sledi da je naše znanje o tom aspektu našeg okruženja *a priori*. Jedna od kritika ovog argumenta bi, stoga, mogla da ima formu ukazivanja na kontraintuitivnost ove implikacije. Ako se ovoj kontraintuitivnosti prida dovoljno velika težina, to može voditi tretiranju našeg argumenta kao kontraprimera za semantički eksternalizam ili za diskvotacioni princip. Prihvatanje semantičkog eksternalizma (posredstvom prve premise) i diskvotacionog principa (posredstvom druge premise) vodi do zaključka o našem *a priori* uvidu u spoljašnji svet koji je, po ovoj kritici, neprihvatljiv. To znači da moramo odustati od prihvatanja najmanje jedne od te dve teze.

Ova dijalektička situacija prikazuje skup dostupnih opcija na koji nam postojanje ovog validnog argumenta skreće pažnju. Utvrđivanje i upoređivanje njihove prihvatljivosti bi uključivalo detaljno razmatranje potkrepljenosti semantičkog eksternalizma i diskvotacionog principa. Ovde ću samo sugerisati da plodnost filozofskih teorija koje se oslanjaju na ova dva principa njima svakako daje određenu težinu, dok je, sa druge strane, kontraintuitivnost, primedba, koja bez dodatnog potkrepljenja, ne poseduje veliku težinu. U kontekstima filozofskih sporova, intuitivnost i kontraintuitivnost su ponekad velikim delom posledica teorijske ‘inertnosti’ proizvedene standardnim pristupom duge filozofske tradicije u tretmanu nekog problema. Ukoliko je kontraintuitivnost antiskeptičkog zaključka podržana samo takvim našim intuicijama o dometu našeg *a priori* znanja o spoljašnjem svetu, možda je vreme za njihovo transformisanje pod uticajem ovog argumenta i uspešnih teorija koje stoje iza njega.

U narednom odeljku ću ponuditi dodatnu eksplikaciju izvora sumnji u opravdanost premisa ovog argumenta. Pre toga, mislim da je korisno razmotriti ukratko ideju koja može delovati nepotkrepljeno prethodnom diskusijom iako je u njoj pretpostavljena.

Prvu premisu argumenta (A') sam predstavio kao implikaciju semantičkog eksternalizma što znači da bi njeno odbacivanje bilo ravno odbacivanju istog. Ovome se može uputiti sledeća kritika: Semantički eksternalizam nam, po ovoj kritici, govori samo da ista reč u različitim kontekstima ima različite objekte referiranja. Međutim, mi smo pretpostavili nešto više. Premisa 1' jednostavnog argumenta sledi iz pretpostavke nalik onoj iz premisa 2. i 5. disjunktivnog argumenta, o konkretnoj prirodi objekata referiranja u dva konteksta. Normalni kontekst je predstavljen kao onaj u kome reč 'mačka' referira na mačku, a MUP-kontekst kao onaj u kome reč 'mačka' referira na macku*. Međutim, ako sada imamo diskvotacioni princip na umu i prihvatamo da on važi u našem kontekstu, ova pretpostavka se može dovesti u pitanje. Ne znamo da li bi u jeziku koji koristimo bilo ispravno reći da u normalnom kontekstu reč 'mačka' referira na mačku (ovo bi bio slučaj ako je normalan kontekst onaj u kom se nalazimo), ili na nešto drugo. Drugim rečima, nemoguće je dati bilo kakvu konkretizaciju objekta referiranja. Ideja u pozadini je da je distinkcija između normalnog i MUP-konteksta nezavisna od jezika koji se koristi za formulisanje argumenta dok značenje reči kojom se u relevantnoj premisi ukazuje na objekat na koji referira neka reč svakako zavisi od toga u kom kontekstu formulišemo argument.

Razlog zbog kog ova kritika nije uspešna sadržan je već u načinu na koji se uvodi ideja o različitim kontekstima koja je u osnovi formulisanja skeptičkog scenarija. Kada govorimo o situacijama u kojima se nalaze ljudi u normalnom kontekstu i oni čiji je mozak u posudi, nemamo drugi izbor nego da koristimo jezik koji je isti onaj u kom ćemo formulirati antiskeptički argument. Prilikom opisa scenarija ćemo već fiksirati distinkciju između dva konteksta objašnjavajući da u normalnom kontekstu kada ljudi imaju iskustvo 'kao da vide mačku' oni zaista vide mačku, dok se mozgovi u posudi varaju (dakle ne vide mačku). Semantički eksternalizam će uneti obrt u vidu tvrdnje da se mozgovi u posudi zapravo ne varaju pošto je sadržaj njihovih misli drugačiji (iako su neurološki procesi isti) ali ono što je bitno u ovom trenutku je da ćemo i dalje govoriti o tome da u normalnom kontekstu ljudi misle na mačku, dok u MUP kontekstu misle na nešto drugo. Konkretizacija objekta referiranja je uslovljena konkretizacijom koja je deo skeptičkog 'postavljanja scene' i činjenice da se i formulisanje skeptičkog scenarija i formulisanje antiskeptičkog argumenta odvijaju u istom jeziku.

Implikacije uspešnosti antiskeptičke strategije

Nezavisno od konkretne forme koju kritike ove antiskeptičke strategije imaju, u susretu sa njom se može steći utisak da se radi o nekoj vrsti argumentativnog trika.

Sličnu sudbinu je u istoriji filozofije imao čuveni ontološki argument u prilog postojanja Boga (Oppy 1996). U oba slučaja se može činiti da je neka premisa o jeziku ili o načinu na koji naši pojmovi funkcionišu neopravdano iskorišćena za pokazivanje statusa nekog iskaza o stanju stvari u svetu.

Međutim, za razliku od ontološkog argumenta u vezi sa čijom tradicionalnom verzijom je ovaj utisak opravdan, argument kojim sam se bavio u ovom radu uključuje premisu zasnovanu na semantičkom eksternalizmu koji nije teza samo o jeziku već o odnosu između jezika i sveta. Pomenuti argument onda može da se posmatra kao jedan od načina ‘raspakivanja’ ove teze koje pokazuje da ona ima zanimljive i neočekivane epistemičke posledice. Ovde ću ponuditi kratku analizu koja bi trebalo da pokaže u kojim pretpostavkama je izvor sumnjičavosti prema ovom argumentu, što će olakšati i njeno razvejanje. U ovom razmatranju ću pretpostaviti da su semantički eksternalizam i diskvotacioni princip uspešne teze.

Mislim da je glavni izvor sumnje u mogućnost uspešnosti ovog argumenta u intuiciji, prisutnoj i nakon prihvatanja semantičkog eksternalizma, da vrsta skeptičkog argumenta na koji je ova strategija usmerena nije uslovljena jezikom na bilo koji način koji bi mogao da utiče na uspešnost skeptikove strategije. Skeptički scenario bi trebalo da govori o realnosti kakva ona može da bude potpuno nezavisno od jezika koji se upotrebljava za njen opis. Semantički antiskeptički argument pokazuje da je upravo ova pretpostavka, koliko god bila podrazumevana u filozofskoj tradiciji i u intuiciji, pogrešna. *Jezik ograničava skeptika i to upravo na način poguban po njegov cilj.*

Distinkcija između dva konteksta od kojih jedan predstavlja skeptički scenario a drugi ‘normalnu’ realnost bi, po skeptiku, trebalo da oslikava apsolutni kontrast između dve metafizički moguće situacije koji ni na koji način nije uslovljen jezikom kojim se opisuje. Ovo znači da se jezik koji se koristi za formulisanje ove distinkcije posmatra, ne kao jezik kojim se govori u normalnom ili u kontekstu mozгова u posudi, već kao jezik perspektive iz koje se može registrovati apsolutni kontrast između ovih konteksta i iz koje se na njega može referirati. Ako u ovom jeziku opišemo dva konteksta onda je svakako otvoreno pitanje u kom od njih se mi nalazimo.

Međutim, lekcija semantičkog eksternalizma je da *takav jezik ne postoji*. Objekti na koje referiraju referirajući izrazi *bilo kog* jezika je određen uzročnim vezama koje postoje između sveta i subjekta koji koristi taj jezik. Ovo znači da kada opisujemo distinkciju između dva konteksta, pošto koristimo jezik iz našeg konteksta (nemamo drugu opciju), mi već u karakterizaciji jednog konteksta kao normalnog, odnosno kao konteksta u kom kad mislimo da vidimo mačku mi zaista vidimo mačku, samim tim izdvajamo naš kontekst kao normalan a kontekst mozгова u posudi kao kontekst u kome su objekti na koje referiramo našom rečju ‘mozak’, u objektima na koje referiramo našom rečju ‘posuda’. Briknerove jednostavne verzije argumenata tako imaju i dodatnu prednost u tome što mogu sugerisati da je razlog zbog koga su uspešne takođe jednostavan. Taj razlog je sledeći: *Ukoliko je semantički eksternalizam ispravna teza, u tradiciji impli-*

citna pretpostavka da je metafizička distinkcija između skeptičkog scenarija i normalnog konteksta nezavisna od konteksta u kom se ona formuliše je pogrešna. Govor o dve situacije koje su u relevantnom smislu asimetrične, od kojih je jedna normalna (u smislu da u njoj važi diskvotacioni princip u odnosu na naš jezik) odmah izdvaja naš kontekst kao normalan, jer diskvotacioni princip u odnosu na naš jezik važi u našem kontekstu.

Skeptik, uprkos njegovoj nameri, jednostavno ne može da izbegne ovo izdvajanje našeg konteksta kao normalnog. Zbog toga je njegova strategija osuđena na propast.

Ovo je prilika da istaknem ograničenost delotvornosti ove antiskeptičke strategije. Najpre, pošto se zasniva na razlici između objekata na koje određene reči referiraju, ne može se primeniti na scenarije poput onog u kom neuronaučnik kidnapuje kompetentnog govornika iz normalnog konteksta, izbriše mu sećanje na otmicu i smesti ga u svet mozгова u posudi sa iskustvima koja se naizgled nadovezuju na ona iz normalnog konteksta. Pošto su reči jezika koji ovaj govornik koristi dobile svoje značenje prilikom njegove interakcije sa objektima iz normalnog konteksta, njegov mozak u posudi zaista ima sistematski pogrešna verovanja. Mišljenja sam da je i sa ovako ograničenim domenom primenljivosti, ova antiskeptička strategija jedan od najzanimljivijih rezultata u istoriji filozofije. Opovrgavanje realizovanosti sistematskih skeptičkih hipoteza poput razmatrane je svakako značajan rezultat.

Drugo pitanje koje se može postaviti se tiče mogućnosti formiranja nove vrste sumnje u domete našeg saznanja. Objašnjenje koje sam ponudio u ovom odeljku može da posluži za motivisanje ovog pitanja. Pošto razmatrana strategija duguje svoj uspeh zavisnosti metafizičkih razmatranja od konteksta u kom se odvijaju, čak i ako smo pokazali da nismo u MUP-kontekstu, otvara se mogućnost da je na neki način normalan kontekst postavljen u odnosu na neki drugi, nama pojmovno nedostupan kontekst (u nastavku kontekst A), na isti način na koji je MUP-kontekst postavljen u odnosu na nas.

Iako smo pokazali da mozgovu u MUP-kontekstu zapravo imaju sistematski istinita verovanja, postoje istine o kojima oni ne mogu znati ništa, pošto im nisu kognitivno dostupne. Jedna od njih je istina da su MUP. Da li su možda nama, slično tome nedostupne neke istine koje su dostupne u kontekstu A? Na osnovu argumenta koji sam razmatrao u ovom radu, ova mogućnost svakako nije isključena. Forbs, prilikom razmatranja ovog pitanja, zaključuje da ova mogućnost, iako ne ugrožava naše posedovanje znanja, ugrožava njegovu vrednost (DeRose & Warfield: poglavlje 4, odeljak 3). Ideja u osnovi ove sugestije je da je na neki način naše znanje inferiorno ukoliko postoji kontekst u odnosu na koga je ono ograničeno na sličan način na koji je znanje mozgovu u MUP kontekstu ograničeno u odnosu na nas. Detaljna procena ovog vrednosnog zaključka bi zahtevala novu diskusiju o uslovima vrednosti saznanja u koju se ovde neću upuštati, ali ne vidim zašto bi vrsta ograničenosti o kojoj se ovde radi uticala negativno na vrednost znanja koje u okvirima koje ona nameće možemo imati. Smatram da je bez dodatnog argumenta njoj u prilog, teza da ograničenost domena znanja 'uništava njegovu vrednost' (ibid.: 73) neosnovana.

Zaključak

Nastojao sam da pokažem da uspešnost razmatrane antiskeptičke strategije zavisi od uspešnosti dve teze koje imaju jaku potporu u savremenim filozofskim teorijama: semantičkog eksternalizma i diskvotacionog principa. Ukoliko su ove dve teze zaista *a priori* saznatljive, na raspolaganju nam je uspešan skeptički argument sa zanimljivim epistemičkim implikacijama. Te implikacije uključuju *a priori* saznatljivost nekih osnovnih činjenica o spoljašnjem svetu poput te da nismo žrtva sistematske obmane o njegovoj prirodi. Novo pitanje koje uspešnost ove strategije otvara je da li postoje konteksti koji su nam nedostupni u 'radikalnom' smislu u vezi sa kojima ne postoji mogućnost konceptualizacije njihovog odnosa prema kontekstu u kome se nalazimo a za njim slede i pitanja o filozofskim i vrednosnim implikacijama ove mogućnosti.

Igor Stojanović,
Univerzitet u Beogradu, Filozofski Fakultet.

Literatura

- Blackburn, Simon (1998). *Ruling Passions* (Oxford: Oxford University Press).
- Brueckner, Tony (1986). 'Brains in a Vat', *Journal of Philosophy* 83(3): 148-167.
- Brueckner, Tony (1992). 'Semantic Answers to Scepticism', *Pacific Philosophical Quarterly* 73(3): 200-219.
- Brueckner, Tony (2004). 'Skepticism and Content Externalism', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/skepticism-content-externalism/> (10. decembar 2020).
- DeRose, Keith & Warfield, Ted (eds.) (1999). *Skepticism: A Contemporary Reader* (Oxford: Oxford University Press).
- Descartes, Rene (1996). Cottingham, John (ed.), *Descartes: Meditations on First Philosophy*, (Cambridge: Cambridge University Press).
- Lau, Joe & Deutsch, Max (2002). 'Externalism about Mental Content', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/entries/content-externalism/> (10. decembar 2020).
- Luper, Steven (2001). 'Epistemic Closure', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/entries/closure-epistemic/> (12. decembar 2020).
- Oppy, Graham (1996). 'Ontological Arguments', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/entries/ontological-arguments/> (16. Decembar 2020).
- Putnam, Hilary (1981). 'Brains in a Vat', in *Reason, Truth, History* (Cambridge: Cambridge University Press): 1-21.
- Stoljar, Daniel & Damnjanovic, Nic (1997). 'The Deflationary Theory of Truth', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/entries/truth-deflationary/> (13. decembar 2020).

Igor Stojanović

Scepticism and Semantic Externalism

(Summary)

In this paper, I analyze the anti-skeptical strategy based on Putnam's semantic externalism, and developed by, among others, Brueckner and Forbes. Popularity of this strategy is stifled by its seeming reliance on question-begging arguments. My aim is to show that these arguments do not, in fact, beg the question. I do that by emphasizing independent theoretical backing of semantic externalism and disquotational principle that the premises of semantic versions of the relevant arguments rely on. In order to shed light both on the sources of the impression that something is wrong with this anti-skeptical strategy, and on the reasons why this impression is ultimately misleading, I derive implications of soundness of the relevant arguments for our understanding of, previously unacknowledged, relationship between skeptical hypotheses and the language used to formulate them. Among these implications is a very significant fact that the way our language relates to reality, if the thesis of semantic externalism is correct, effectively blocks a certain type of very popular global skeptical strategies by depriving the skeptic of conceptual resources needed for formulating the scenarios appropriate for his aims.

KEYWORDS: Hilary Putnam, skepticism, semantic externalism, disquotational principle, theories of reference.